

A leventeintézmény helyi szintű kiépülése Baranya vármegye első leventeversenyéig (1921-1926)

VÁRDAI LEVENTE

*Janus Pannonius Múzeum
Új- és Legújabb Kori Gyűjteményi Osztály
7621 Pécs, Felsőmalom utca 9.
e-mail: vardai.levente.jpm@gmail.com*

Rezümé: Az 1921–1945 közötti években a magyar társadalom hétköznapjainak szerves részeként működött a leventeintézmény. Fennállásának első éveiben már több ezer leventeegyesület jött létre, mígnem minden településen, így az egész országban kiépült a szervezet. Heti szintű foglalkozások, zászlóavatások, nemzeti ünnepek, nyári táborok és különböző sportágakhoz kötődő versenyek keretezték az iskolát elhagyó ifjúság életét. Az intézmény már 1926-tól szorgalmazta az ún. leventemúzeumok létrehozását tárgyak és emlékek megőrzésére. E törekvés ellenére napjainkra kevés dokumentum maradt fenn a Horthy-korszak ifjúságnevelő szervezetéről és kiemelt eseményeiről. Különleges módon a Janus Pannonius Múzeum Új- és Legújabbkori Gyűjteményi Osztály gyűjteménye sokrétűen (írott, képi formátumban egyaránt) tárja elénk az első baranyai leventeverseny történéseit, melyet 1926. szeptember 5-én rendeztek meg Pécssett. Ez a leventeverseny a szerb megszállást követő időszak egyik kiemelt lokális eseményeként is értelmezhető, mely a lakosság és a sajtó érdeklődését is felkeltette, így a képet kiegészítik a helyi- és a leventesajtó tudósításai is. Tanulmányomban e versenyen keresztül mutatom be a szervezet helyi kiépülésének kezdeti folyamatait, a múzeum forrásanyaga és sajtóforrások segítségével.

Kulcsszavak: leventeintézmény, Baranya, ifjúsági mozgalom, sport.

The development of the Levente Movement at the local level until the first Levente competition in Baranya County (1921-1926)

Summary: *Between 1921 and 1945, the Levente Movement functioned as an element of the everyday life of Hungarian society. In the first years of its existence, thousands of local Levente groups were created, until the organisation was fully established in every municipality of the whole country. Weekly sessions, flag ceremonies, national holidays, summer camps and competitions in various sports were offered to the members of the movement (mostly rural boys or industrial apprentices, who didn't take part in school-education). From 1926 on, the leadership of the movement propagated the creation of Levente museums in order to collect and preserve objects specific of these activities. In spite of these initiatives, documentation of the Levente Movement and its events organised in the Horthy-era is scarcely available today. That is why the source material (both written and pictorial) of the collection of the Janus Pannonius Museum (JPM) revealing the events of the first Levente competition in Baranya County held in Pécs on 5 September 1926, is a unique occurrence. This event was one of the highlights of the post-war period's social and cultural life; therefore it attracted the interest of the population and the local press too. The aim of my study is to describe the early stages of the local development of the Levente Movement in terms of the organisation of competitions. To achieve this, I rely on the source material of the JPM, and on contemporary local press resources.*

Keywords: *Levente Movement, Baranya, youth education, sport.*

Bevezetés

Mára szinte közhelynek számít a megállapítás, miszerint a 20. század az ifjúság és az ifjúsági mozgalmak korának bizonyult. A 19. századtól kezdődően a technológiai újítások és a gazdasági fejlődés hatására az európai országok társadalma átalakulásnak indult. Számos tényező miatt, de alapvetően az életmódváltásból kifolyólag, illetve a városi lakosság létszámnövekedésével a fiatalság és a sport ügye egyre inkább az államok és a politika fókuszába került.¹ A századfordulótól kezdve Európa-szerte alapítottak testedzéssel foglalkozó és ideológiától közel sem mentes nemzeti szervezeteket, mely trend a Kárpát-medencében is érvényesült. Hazánkban már a dualista időszakban elindult a gondolkodás egy egységes magyar ifjúságnevelő szervezet felállításáról. Ebben a folyamatban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) mellett a Honvédelmi Minisztérium volt az a kulcsszereplő, ami állandóan a felszínen tartotta a témát. A századfordulót követően több koncepciót dolgoztak ki arra nézve, hogy a fiatalság testi nevelését milyen módon szervezzék meg. Ennek eredményeként 1913-ban létrehozták az Országos Testnevelési Tanácsot (OTT). Az ifjúság testedzését koordináló országos hatókörű szervezet a VKM alá volt rendelve, pénzügyeinek kezelésére és biztosítására az Országos Testnevelési Alapot is ekkor létesítették. A háború és az azt követő béke katalizálta a magyar állami ifjúsági szervezet létrehozásának ügyét. A leventeintézmény az 1921. LIII. törvénycikkkel jött létre, területet biztosítva a nemzeti és revíziós ideológiának és emellett a katonai előkészítés fórumaként is működött.²

---

¹ *DICHTER* et al. 2019, 123-124.; *PUJADAS* et al. 2000, 47-48.

² *MÁCSAINÉ IVÁN* 2019, 479. *VÁRDAI* 2021, 85-88.

Az 1921–1945 közötti években a magyar társadalom hétköznapijainak szerves részeként működött a leventeintézmény. Fennállásának első éveiben több ezer leventeegyesület jött létre, mígnem ország-szerte minden településen kiépült a szervezet. Heti rendszerességű foglalkozások, zászlóavatások, nemzeti ünnepek, nyári táborok és különböző sportágakhoz kötődő versenyek keretezték az iskolán kívüli ifjúság életét. Az intézmény 1926-tól szorgalmazta az ún. leventemúzeumok létrehozását tárgyaik és emlékeik megőrzésére.³ E törekvés ellenére napjainkra kevés dokumentum maradt fenn a Horthy-korszak ifjúságnevelő szervezetéről és így rendezvényeiről, kiemelt eseményeiről. Ennek indoka egyrészt a második világháború eseményeibe bevont leventeifjúság tragikus sorsa, másrészt a források zömének háború alatti és azt követő megsemmisülése. A témában a leginkább lényeges adatokat a Hadtörténeti Levéltár Levente fondja tartalmazta, de a háború során ez is elpusztult. Különleges módon a Janus Pannonius Múzeum Új és Legújabbkori Gyűjteményi Osztály (JPM ÚLGYO) gyűjteménye írott és képi formátumban tárja elénk Baranya vármegye első leventeversenyének történetét, melyet 1926. szeptember 5-én, tehát majdnem 100 éve rendeztek meg Pécsen. Ráadásul az esemény rekonstrukciójához a helyi- és leventesajtó tudósításai is hozzájárulnak. Tanulmányom elején röviden a leventeintézmény vármegyei szintű kiépülésének és elterjedésének korai történetét mutatom be, majd az 1926-os vármegyei verseny részleteit tárom fel, melynek menetrendje bevett gyakorlattá vált a további levente eseményeken. A helytörténeti szempont érvényesítése mellett az országos folyamatokat is figyelembe veszem.

Intézményes környezet kiépülése

Rendszerint egy országos szintű szervezet létrehozása hosszabb folyamat eredménye. A leventeintézmény kiépítése sem sikerülhetett egyik napról a másikra, ellenkezőleg, ennek elérése éveket vett igénybe. Azonban a többéves szervezési erőfeszítések eredményeként országszerte megalapították az intézmény alappilléreinek számító helyi leventeegyesületeket. Voltaképpen az 1921 decemberében elfogadott testnevelési törvényből még nem következett, hogy 1922. január 1-től minden leventeköteles – 12-21 éves kor közötti iskolába nem járó fiú – eljárjon a leventeképzési alkalmakra, foglalkozásokra. A trianoni békeszerződés következményeit traumaként megélő társadalomnak és állami-hivatali apparátusnak számos egyéb kihívással kellett szembenéznie.⁴ Így a leventeintézmény ügye könnyen a prioritási lista végére sorolódhatott, mely számos településen be is következett. Ehhez járult a testnevelési törvény kerettörvény-jellege, mely nem szabályozta részletesen többek között azt sem, hogy a leventeegyesületeket meddig kell létrehozni a településeknek. Végül a helyzetet a vallás és közoktatásügyi miniszter 1924. évi 9.000 sz. rendelete rendezte, mely a testnevelési törvény végrehajtási utasítását jelentette. A testnevelési törvény és a végrehajtási utasítás megjelenése közötti időszakról, kellő önkritikát gyakorolva, így nyilatkozott az intézmény koordinálását végző OTT III. szakbizottsága: „Végrehajtási Utasítás hiányában a Levente-egyesületek megszervezésénél s a köteles korban lévő fiatalságnak azokban való összegyűjtésénél nem léphetett föl kellő nyomtatékkal s úgyszólván teljesen a közigazgatási és tanügyi hatóságok s a megyei intelligencia jóindulatára és hazafias megértésére volt kénytelen támaszkodni.”⁵ A leventeoktatók az első két évben önkéntes módon törekedtek a leventék képzésének megszervezésére, majd a végrehajtási utasítást követően kötelező érvényűvé vált a részvétel, ekkortól a kimaradó leventéket szankcionálni kezdték.⁶

³ TORNAY 1936, 75.

⁴ ZEIDLER 2002, 6-7.

⁵ Idézet: ZUBER 1926, 69.

⁶ TORNAY 1936, 53.; GERGELY–KISS 1976, 125–131.

Már a kezdeti bizonytalan állapotban akadtak olyan fiatalok, akik nem akartak az újonnan létrejövő és hazafias szervezet tagjaivá válni. Őket elhatárolódásukban az ideológiai ellenérzés mellett az is motiválhatta, hogy fizikailag megterhelő munkájuk után nem szívesen szánták több-kevesebb szabadidejüket a levanteképzési alkalmakra.⁷ Az 1921–1924 közötti időszakban könnyebb dolga lehetett annak, aki a levanteképzés alól ki szerette volna vonni magát, hiszen bár az OTT III. szakosztálya 1922-23-ban már közel 1000 levanteegyesület alapítását érte el, ebben az időszakban számos településen még nem jött létre a levanteegyesület, ami a helyben élő fiatalok képzését lokális szinten koordinálta volna.⁸ Néhol meglepő módon nem csak a periférián (pl.: tanyákon, zsákfalvakban) alakultak megkésve a levanteegyesületek, hanem akár nagyobb városokban is. Van utalás arra, hogy Baranya vármegyében volt a legtöbb levanteegyesület a végrehajtási utasítás megjelenése előtti időszakban.⁹ Sajtóforrás szerint 1923 májusában a pécsi járásban 26, a vármegyében – vagy ahogy akkor írták Csonka-Baranyamegyében – összesen 236 levanteegyesület működött.¹⁰ Horthy Miklós kormányzó vidéki körútja során 1923. április 26-án látogatta meg Pécsset, ahol a pécsi járás 26 levanteegyesületének tagságát is szemlélte.¹¹ Az alkalom egyértelmű belpolitikai motiváltsága mellett jelezte a baranyai levanteügy példás haladását, de érdemes megjegyezni, hogy ez volt az első alkalom is egyben, amikor a kormányzó nyilvánosan ellátogatott egy levanteversenyre.¹² Mindezek mellett érdekes módon Baranya vármegye központjában, Pécssett megkésve, végül csak 1926. január 30-án tartotta alakuló ülését a városi testnevelési bizottság, ahol egyből két levanteegyesületet alapítottak a városi fiatalság összefogására.¹³ Így Pécssett csak az ezt követő hónapokban indult el ténylegesen a levanteoktatás, miközben a térségben és a szomszédos településeken a már évek óta megszervezett levanteköteles ifjúság éppen farsangi programokat és műsoros esteket rendezett.¹⁴ Érdekeség, hogy a dél-dunántúli régió határán fekvő Nagykanizsán a két levanteegyesület eddigre már több éves múltra tekintett vissza, és a harmadik felállítása is megtörtént 1925. december 30-án.¹⁵ A szomszédban fekvő Szekszárdon a helyi levanteegyesület 1925. február 22-én tartotta meg alakuló ülését.¹⁶ Pontosan nem ismert annak indoka, hogy Baranya központjában miért haladt megkésve a levanteintézmény kiépülése, de elsődlegesen az 1921 augusztusáig elhúzódó szerb megszállás és következményei tehetőek ezért felelőssé.¹⁷

7 *TORNAY* 1936, 56.

8 *ZUBER* 1926, 69., 361.

9 *Dunántúl*, 1924. január 29. 4.

10 *Dunántúl*, 1923. május 6. 3.

11 *Magyarság*, 1923. április 26. 4.; *Dunántúl*, 1923. április 27. 1.

12 *TORNAY* 1936, 59.; Érdekeség, hogy a levanteintézmény és Baranya szempontjából e kiemelten fontos esemény dátumát a Tornay-féle könyv tévesen adta meg.

13 *BEZERÉDY* 1987, 230.; *Levente*, 1926. március, 23.

14 *Levente*, 1926. február, 25.; *Levente*, 1926. április, 26.

15 *Levente*, 1926. január, 26.

16 *MÁCSAINÉ IVÁN* 2020, 337.

17 Pécs-Baranya szerb megszállásáról lásd bővebben Szűts 1991.; a gazdasági következményekről *KAPOSI* 2011. 66–77.; illetve a baranyai közgyűjtemények által készített honlapot: www.szerbmegszallas.hu (Letöltés dátuma: 2023.03.01.) A honlapról lásd még: *KAJÁN–VÁRDAI* 2022, 273–274.

Leventeversenyek

A leventeintézmény létrehozásakor több érdek és célkitűzés keveredett egymással. Kezdetben a népművelő előadások, felzárkóztató ABC-s foglalkozások voltak hangsúlyosak és más egyéb kiképzési területek (elsősegélynyújtás, tűzoltás), míg a honvédelmi nevelés a második világháborúhoz közeledve erősödött fel.¹⁸ Ugyanakkor a sport és ezáltal az egészséges életmódra nevelés a leventeintézmény fennállásának teljes ideje alatt jelentős részét képezte a leventeképzésnek. „A versenyek a Leventeintézmény népszerűségét nagyban növelik.”¹⁹ – fogalmazták meg az intézmény történetével kapcsolatban a szervezet vezetői, tehát nem csak sport, de tudatosan propaganda célt is szolgáltak ezek a rendezvények, ahol rendszerint a helyi és országos politikai elit képviselői is képviseltették magukat. A versenyek emellett a fiatalok számára közösségi élményt adtak, erősítették a résztvevők összetartozás tudatát. Az intézményesített tömegsport szintereként funkcionáló leventeegyesületekben, már a megalakulásuktól kezdve rendeztek versenyeket. Ezekről a rendezvényekről az intézmény kiadványain felül a sajtó is folyamatosan beszámolt. „*Eleinte házi versenyeket írtak ki az egyesületek, de később szűknek találták ezt a szerény keretet és egyesületek közötti versenyeket rendeztek. Idővel ez is gyenge erőpróbának bizonyult, minek következtében kialakultak a járási versenyek.*” – foglalták össze az OTT kiadványában a rangadók kialakulásának menetrendjét.²⁰ Következő lépésként a települési szint feletti járási leventeversenyek indultak el. Így a pécsi járás leventéinek első közös sportünnepélyére 1925. október 4-én került sor Nagypádon, ami akkor önálló település volt és még nem volt Pécs város része.²¹ Közel 3000 levente gyűlt itt össze a járásból, ám ide Pécsről nem érkeztek fiatalok, hiszen ekkor még nem zajlott a megyeszékhelyen leventeképzés. A járási versenyeket követő lépésként vármegyei szintű versenyeket szerveztek. A leventeintézmény történetében vármegyei leventeversenyre legelőször 1924-ben került sor, majd 1925-ben már országsszerte megrendezték ezeket a viadalokat. A kezdeti felbuzdulás miatt kialakult eltérések elkerülésére, az egységesítés céljából hamarosan szabályozták a versenyek megrendezésének részleteit, hogy azok illeszkedjenek egymáshoz.²² Baranya vármegyében ezen a téren is észlelhető az 1-2 éves lemaradás, hiszen végül 1926. szeptember 5-én került megrendezésre Pécsen a vármegye első leventeversenye.

Források Baranya vármegye első leventeversenyéről

Talán a pécsi leventeügy országos viszonylatban is lassúnak mondható fejlődésének tulajdonítható, hogy Baranya vármegye első leventeversenyét igen alaposan dokumentálták. Nemcsak a városi és vármegyei sajtóorgánumok (*Pécsi Napló*, *Dunántúl*, *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*) tudósítottak a rendezvényről, hanem az ország más területére kiterjedő sajtó is beszámolt róla.²³ Az ifjúságnevelő

¹⁸ *MÁCSAINÉ IVÁN* 2019, 483.; *VÁRDAI* 2021, 85–91.

¹⁹ Idézet: *TORNAY* 1936, 67.

²⁰ Idézet: *ZUBER* 1926, 363.

²¹ *Levente*, 1926. február, 9.

²² *Levente*, 1926. január, 1., 10–11.

²³ Például: *8 Órai Újság*, 1926. szeptember 7. 2., *Magyarság*, 1926. szeptember 7. 7.

szerv saját, *Levente* című lapjában a tüzetes ismertetés mellett öt fotót közölt a dunántúli rendezvényről, ami meglepően részletesnek mondható, hiszen a nagyobb sporteseményekről szóló tudósításokat rendszerint csak egy-egy illusztrációval színesítette a kiadvány.²⁴ A Janus Pannonius Múzeum gyűjteményét képezi 31 darab, a rendezvényen készült fotó másolata. Ezek érdekességét az adja, hogy az eredeti képeket sorszámozták; a legmagasabb szám a 82-es. Tehát a rendezvényről készült képek közül, ha nem is mindet, de jelentős részét őrzi a múzeum. E felvételek a korabeli kiadványokban is felbukkantak, majd ezeket felhasználva az első Baranya vármegyei leventeverseny fotódokumentumai közül két kép a leventeintézmény történetét összefoglaló 1936-os kiadványban is megtalálható. Az egyik fotón a nagyharsányi lovasleventék vonuló csoportja látható, míg a másikon a verseny végeztével éppen Anna hercegnő – József Ferenc herceg felesége – osztja ki a díjakat.²⁵ Ezen felül a leventeverseny vonatkozásában elérhető Arató Jenő jogász – a múzeum Új és Legújabbkori Gyűjteményi Osztályának adattárában elhelyezett – naplójának részét képező és az eseményről készült feljegyzés. A források sokrétűsége és magas száma a maga nemében egyedülállóvá teszi ezt a leventeversenyt. Továbbiakban a felsorolt források alapján az esemény megvalósulásának részleteit, menetrendjét mutatom be.

Délelőtti program: atlétikai versenyek

1926. szeptember 5-én Pécssett gyűltek össze a vármegye különböző pontjairól érkező leventecsoportok. A rendezvény helyszínét a Pécs szigeti városrészében elhelyezkedő lóverseny és gyakorlópálya adta. A vármegye különböző részeiről – összesen 188 településről – érkező leventék utazását különböző módokon oldották meg. Közülük sokan vonattal már a hajnali órákban megérkeztek a megyeszékhelyre.²⁶ A csapatok összegyűlését követően istentisztelettel vette kezdetét a program. Egymással párhuzamosan katolikus, református, evangélikus és izraelita szertartások zajlottak le a helyszínen, tábori körülmények között.²⁷ Igaz Béla prelátus-kanonokról – aki testnevelési bizottsági tagként aktívan dolgozott a vármegye leventeügyének előmozdításán – fotó is készült, miközben a katolikus misét celebrálta.²⁸ Nem véletlenül kezdődött istentisztelettel az esemény. Bevett szokásként működött ez a leventeintézmény rendezvényein, hogy ezzel is megvalósítsák vallásos nevelés célkitűzéseit.

Csak ezt követően kezdődhetett el az atlétikai verseny, melyen 9:00-11:00 között nem minden jelenlévő levente vett részt, hanem járasonként a három-három kiválasztott, legtehetségesebbnek ítélt fiatal. Tehát miközben zajlottak a magasugrás-, távolugrás-, gerelyhajítás-, diszkoszvetés-, súlydobás-, 100 méteres síkfutás- és a céllövészet-versenyek, nagyszámú, leventékből álló szurkolótábor volt jelen. A vármegyei leventeversenyek első néhány évében ez az eljárás volt jellemző, ezt követően kisebb létszámú delegációk utaztak el a versenyekre és a megjelentek nagyobb aránya mutatta meg sporttudását. A kisebb csoportok utaztatásának háttérében elsősorban gazdasági okok húzódtak meg, de kezdetben a tömeg felvonultatásának reprezentatív funkciója került előtérbe.²⁹ Ezek az akkori ingerszegény vidéki környezetben nagy feltűnést keltettek, így a szervezet gyorsan magára tudta vonni a figyelmet és megpróbálta elnyerni a lakosság és a szülők szimpátiáját.

²⁴ *Levente*, 1926. október, 10.

²⁵ *TORNAY* 1936, 71., 75.

²⁶ *Levente*, 1926. október, 8.

²⁷ Idézet: *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 7. 1.

²⁸ JPM ÚLGYO FI. 5250.

²⁹ *Levente*, 1926. október, 8.

A *Levente* szerint a sportversenyek eredményei (pl.: távolugrás, síkfutás) országos összehasonlításban is jónak voltak mondhatóak.³⁰ Első helyezést a következő települések leventeköteles fiataljai érték el: Botyka (ma Botykapeterd), Kákics, Magyarbóly, Magyarszék, Siklós, Belvárd (ma Belvárdgyula) és Sellye. Pécsi levente egyik sportágban sem végzett az első három között, mely szintén árulkodik a vármegyei viszonylatban megkésve induló leventeképzésről, hiszen a hazai pályára lépő pécsi leventék feltehetően még nem tudták behozni a lemaradást. Csupán a versenyszámok első három helyezettjének neve maradt fenn a forrásokban, az eredmények és teljesítmények részletei nem ismertek. A források sokrétűsége ellenére a rendezvény első feléről kevésbé érhetőek el adatok, míg a délutáni programblokk részletei mélyebben feltárhatóak. Mindez arra utal, hogy a kortársak számára az első vármegyei leventeverseny népünnepély jellege volt hangsúlyosabb a sportteljesítményekkel szemben.

Délutáni program: felvonulás és díjátadó

Mint ahogyan országosan szokás volt a leventeintézmény történetében, az első Baranya vármegyei leventeversenyen is képviseltette magát az arisztokrácia és az előkelőségek. Ez a leventeintézmény részéről a legitimitás megszerzésének és megerősítésének eszköze volt, míg az elit tagjai újabb reprezentációs alkalmként tekintettek ezekre a népes programokra. A rendezvény fővédnöke József Ferenc herceg volt, aki feleségével Anna hercegnővel érkezett Pécsre még a délelőtt folyamán, miközben zajlottak az atlétikai versenyek. Őket Virág Ferenc megyéspüspök látta vendégül, majd díszhintón hajtottak a délutáni program kezdetére. Az országos törekvésnek megfelelően a leventeügyön dolgozók Baranya vármegyében is törekedtek a helyi és országos elit képviselőinek megnyerésére. Fáradozásuk eredményeképpen a jelenlévő előkelőségek soraiban ott találjuk a püspökkel érkező Albrecht herceget, Fischer Ferenc főispánt, Fischer Béla alispánt, Nendtvich Andor pécsi polgármestert, Gyomlay Gyula egyetemi rektort, és Montenuovo Nándor herceget, akik a pálya kilátójának kiemelt helyén gyülekeztek.³¹

A korszak viszonyainak megfelelően a látogatók többségének nem állt rendelkezésére hintó vagy saját jármű. Ezért sokan érkeztek gyalog, míg mások tömegközlekedést vettek igénybe. Pécsen belül a helyi járatú autóbuszok sűrű indításával segítették elő a kijutást a gyakorlótérre.³² Az érkezők száma összességében meghaladta az ötezer főt, ami sok embert jelentett, de a vármegye lakosságához képest ez a létszám mégsem tűnik olyan jelentősnek. Az érdeklődők kijutásáról, a szokásos körítést alkalmazva, így írt a helyi sajtó: „A fenségek megérkezése előtt már egy órával szokatlanul és látványosságszerűen mozgalmas volt a Szigeti gyakorlótér környéke. Zsúfolt villamosok, autók és kocsik százai vitték a közönség ezreit a zászlódíszbe öltözött versenypályára.”³³ A délelőtti atlétikai program után a rendezvény ünnepélyes része 14:00-kor kezdődött. Látogatóknak eddig lehetett belépni a rendezvény területére, az ezt követően érkezők már lemaradtak.³⁴ A délután ünnepi részére a belépőjegyek árát a *Dunántúl* közölte. Az állójegy egy liter tej vagy egy kiló kenyérliszt árába, azaz 5000, a korzójegy 20.000 míg a tribünjegy 50.000 koronába került.³⁵ A díjköteles belépés ellenére megtelt

30 *Levente*, 1926. október, 8.

31 *Levente*, 1926. október, 8.

32 *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 5. 6.

33 Idézet: *Dunántúl*, 1926. szeptember 7. 3.

34 *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 5. 7.; *Dunántúl*, 1926. szeptember 5. 6.

35 *Dunántúl*, 1926. szeptember 5. 5.; *DÁNYI* 2020.

a lelátó nézőkkel, ahogyan azt a fotódokumentáció is bizonyítja.³⁶ Azért számítottak a tömegre, mert a korban nemigen voltak nagyszabású rendezvények, így a több ezer látogató koordinálását előre megszervezték. A helyszínen a rendért lovasrendőrök feleltek, akiknek cserkészek is segítségére voltak.³⁷

A 14:00-kor kezdődő felvonulás – aminek keretében a településekről érkező csoportok vonultak be a helyszínre – másfél órán keresztül tartott. Nem a pécsiek nyitották a sort, hanem a Dunaszekcsőről érkezők, kiket leventék különleges alakulatai vezettek fel, kezdve a 12 főből álló biciklis leventékkel, akiket a település népviseletes lovasleventéi követtek.³⁸ Díszes településtáblák és lobogók alatt menetelve vonultak be a leventecsoportok a leventeoktatókkal az élen. Mikor mindegyik csoport elfoglalta a helyét, egy katonazenekar eljátszotta a Hiszekegyet, amely a versenyek állandó eleme volt. Ezt követően nagyságrendileg 15:30-16:30 között különböző látványos szabadgyakorlatokat, attrakciókat és népviseletes táncokat mutattak be az egyes települések képviselői (pl.: palotás, körmagyar, magyar kettős). A látványosságok közül kiemelkedtek, legalábbis a korabeli minősítés alapján, a siklói leventék gúlagyakorlatai és a vasasiak által bemutatott hasonló létrás gyakorlatok.³⁹

Baranya vármegye első leventeversenyének hangulatát talán túlzóan világítja meg a *Levente* tudósításának egy részlete: „A közönség örült, tapsolt, tombolt a nagyszerű látványnak, amelyet Pécs város közönsége eddig még nem látott.”⁴⁰ A grandiózus programot szemlélő tömeg között Arató Jenő is ott volt, aki saját benyomásairól, a délutáni eseményekről így számolt be naplójában: „A sok hideg és esős idő után végre most szeptemberben megjön a nyár s a napsütésben fürdő nyári délutánon kinn a gyakorlótéren végeláthatatlan sorokban vonul fel a leventehad, község község után jön lobogó zászlók alatt, harsogó zenével, jönnek közlelő-távlelő, a vármegye legeldugottabb zugaiból is; a sorokban erős, izmos, naptól barnított parasztleányok ütemes lépése dobban, közben-közben délceg lovascsapatok vonulnak, majd meg mintha egy-egy virágoskert mozdulna meg, cifra rokolyás, szalagos, pántlikás parasztlány csapatok lépdelnek – hatalmas menet ez, beletart másfél órába míg felvonul a levente hadsereg. És felejthetetlen látvány mikor a hatalmas négyszögben felállott 8000 levente – hátuk mögött a Mecsek és Pécs város gyönyörű díszletével – tömeggyakorlatokat végez fegyelmezetten, nyugodtan...”⁴¹ A naplórészletből kitűnik – amit a képek és filmfelvétel is megerősítenek – hogy nem csak fiúk vonultak fel a leventeversenyen. A délelőtti sportmérkőzéseken a fiúk versenyeztek, ám a délutáni programon néhány népviseletbe öltözött lánycsoport is képviselte települését a felvonuláson. Ez azért is hathat meglepően, mert a lányok leventeegyesületbe szervezését nem írta elő az 1921-es testnevelési törvény és a hozzá kapcsolódó említett végrehajtási utasítás. A kezdeti időszakban az ország különböző pontjain akadt néhány település, ahol a leányok csoportjainak önkéntes megszervezése is megtörtént, de ezek történetéről keveset lehet tudni.⁴² Biztosra vehető, hogy a vármegyében ekkor Dunaszekcsőn és Nagyharsányban működött leánylevente csapat, mert ők díjazottak lettek, de a sajtó még említi Püspökszenterzsébet (ma Erzsébet), Berkesd és Siklós „leánycsapatának” jelenlétét a vármegyei versenyen.⁴³ Azonban nem kizárólag a lányok népviselete tette sokszínűvé a felvonulók ruházatát. Fotók alapján egyértelműen megállapítható, hogy ekkorra nem vált még egységessé a baranyai leventék egyenruhája és ezt sajtóforrások is hangsúlyozták.⁴⁴ Ugyanakkor azt már elérték, hogy az adott településről érkező fiatalok egyenöltözékét viseljék. Ebből végül egyfajta szedett-vedett egységesség alakult ki, ahol az egyenruhák legtöbbször már megjelent a leventeintézmény emblémája.

36 JPM ÚLGYO FI. 5360.

37 *Dunántúl*, 1926. szeptember 7. 3.; JPM ÚLGYO FI. 5217.

38 JPM ÚLGYO FI. 5351. A különleges levente alakulatokról lásd még: *VÁRDAI* 2022, 4–5.

39 *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 7. 2. JPM ÚLGYO FI. 5252.

40 Idézet: *Levente*, 1926. október, 8.

41 Idézet: JPM ÚLGYO A.353.75.2. 560–561.

42 *ÁRVAI* 2013, 25.

43 *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1926. november 4. 200.; *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 7. 2.

44 JPM ÚLGYO FI. 5221, 5222, 5247; *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 7. 2.

A leglátványosabb programpontot a 17:30-as díjátadó követte, melynek kezdetét kürtszó jelezte. Fischer Béla alispán negyedéves – ahogy akkor hívták évnegyedés – jelentésében részletesen beszámolt a vármegye első leventeversenyéről, melyet a *Baranyavármegye Hivatalos Lapja* hasábjain tettek közzé. A beszámoló érdekességét az adja, hogy pontosan leírja kik ajánlottak fel díjakat és emléktárgyakat erre a rendezvényre. Sőt ezenfelül felsorolja, hogy melyik díjat kik nyerték el. A felajánlók között Montenuovo Nándor herceg, Virág Ferenc pécsi püspök neve is feltűnik számos arisztokrata adományozóval egyetemben, mely egyben felhívja a levente alulfinanszírozott helyzetére is a figyelmet.⁴⁵ A társadalmi elit számára az ajándékok felajánlása szintén reprezentációs lehetőséget biztosított. A több tucat díj zömét serlegek és szobrok alkották, de akadt köztük stopperóra és több céllövő puska is. Nem csak a felvonuló csapatokat, de a kiemelkedő leventeoktatókat is díjazták. Akadt, aki ezüst cigarettatárcát, de olyan is, aki egy ekét kapott oktatói munkája elismeréséül. Személyesen József Ferenc herceg és Anna hercegnő adta át a díjakat, néhány elismerő szó kíséretében. A délelőtti atlétikai versenyek szereplői helyezések szerinti érmekeket vehettek át.⁴⁶

Végigtekintve a díjazottak sorát látható, hogy nem kizárólag a városi leventeegyesületek tértek haza eredményekkel. Az első néhány évben országos viszonylatban felmerült ez a probléma, miszerint a sportokban jártasabb városiak nyerték meg a versenyeket az ezen a téren hátrányból induló vidéki társaikkal szemben. Kezdetben még az is előfordult, hogy a különböző korosztályokat nem elkülönülve versenyeztették.⁴⁷ Habár Baranya vármegye első leventeversenyét az országos átlaghoz képest megkésve rendezték meg, eddigre legalább már szervezeti szinten szabályozásra kerültek a fent említett kérdések, így az intézmény által felismert és kimondott kezdeti hibákat már nem követték el 1926-ban Pécssett.⁴⁸

Baranya vármegye további versenyei

Az első, 1926. évi Baranya vármegyei leventeversenyt követően – az országos trendbe illeszkedve – a régióban továbbra is folyamatosan rendeztek helyi és járási versenyeket. Így például a vármegyei versenyt követő héten tartotta meg a pécsváradi járás a saját leventeversenyét.⁴⁹ Ebben az évben országos szinten összesen 2145 leventeversenyt tartottak, a későbbiekben pedig a versenyek száma éves szinten meghaladta a 3900-as átlagot.⁵⁰ Ezek közül a rendezvények közül azonban továbbra is kiemelkedtek a vármegyei rendezvények, ahol a következő években baranyai vonatkozásban majd 10.000 levente és több ezer látogató vett részt.⁵¹ Baranyát illetően későbbi leventeversenyekről kevés dokumentáció maradt fenn, illetve került elő. 1926-tól kezdődően a Horthy-korszak végéig évente rendeztek vármegyei szintű leventeversenyeket. A másodikat 1927. szeptember 11-én tartották szintén Pécssett, ami az alispáni beszámoló szerint az elsőhöz hasonló volumenű volt. Összesen 8.358 levente és nagyságrendileg ugyanekkora közönség jelent meg ekkor.⁵² A második vármegyei leventeversenyéről – melyről már kevesebb forrás áll rendelkezésünkre – egy résztvevő szemüvegén keresztül szintén

45 *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1926. november 4. 200–201.

46 *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1926. november 4. 200.; JPM ÚLGYO FI. 5308, 5321.

47 *TORNAY* 1936, 56.

48 *TORNAY* 1936, 67–68.

49 *Dunántúl*, 1926. szeptember 10. 5.; *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 10. 4.

50 *SZABÓ* 1989, 66.

51 *Levente*, 1928. október 19–20.

52 *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1927. december 8. 273.; *Dunántúl*, 1927. szeptember 13. 2–3.

megemlékezik Arató Jenő már idézett naplójában: „Kilencezer levente gyülekezik ma össze Pécssett s a napsugaras ragyogó vasárnap délután megmozdul a város: villanyoson, autókon, autóbuszokon, gyalog az emberek tömege árad ki a gyakorlótérre; tavaly is sokan voltak kinn, de idén még többen vannak...”⁵³ Az 1920-as évek második felétől országos szinten, így Baranyában is az élet részévé váltak a települési, járási és vármegyei leventeversenyek, ahol közönség előtt a különböző települések fiataljai találkoztak egymással és sportversenyeken mérték össze képességeiket.

Összegzés

Záró gondolatként a leventeintézményről megállapítható, hogy a sport és tömegsportok népszerűsítésének területén nagy hatást gyakorolt a két világháború közötti ifjúság életére. E hatás mértéke kevéssé kutatott terület, de árulkodó adat, hogy az 1936-os berlini olimpián a magyar delegáció tagjaiként több mint egy tucat korábban leventeköteles fiatal képviselte az országot.⁵⁴ A leventeintézmény Baranya vármegyei szervezetei már az 1921. LIII. törvénycikk és az 1924. évi végrehajtási utasítás között elkezdtek kialakulni. A folyamatok azonban Pécs és vidéke esetében nem voltak szinkronban. Pécssett az 1921 augusztusáig elhúzódó szerb megszállás miatt igen megkésve, 1926. január 30-án alakították meg a városi testnevelési bizottságot, amely akkor két leventeegyesületet hozott létre. A pécsi leventék képzését egészen 1930 novemberéig ezekben az egyesületekben végezték, ám ekkor az OTT rendeletének megfelelően a városban öt kerületi leventeegyesületet hoztak létre.⁵⁵ A későbbiekben differenciálódott az iskolán kívüli fiatalok képzése, a harmincas években Pécssett lovas-, kerékpáros-, zenész- és cserkész leventeegyesületek is működtek.⁵⁶

A baranyai leventeintézmény kiépülésének folyamatában meghatározó eseményként értékelhető az 1926-os vármegyei leventeverseny és annak megrendezése. Ekkorra a közigazgatási egység területén alaposan kiépült a leventeképzést biztosító településszintű leventeegyesületek hálózata. Az 1920. évi népszámlálást a szerb megszállás miatt csak 1921 novemberében tudták megtartani. Ezen adatok szerint Baranya vármegye 325 településsel bírt. Közülük az első vármegyei leventeversenyre 188, azaz az összes település 57,8%-a küldte meg leventéit.⁵⁷ Ekkor már a megyeszékhely fiatal leventeköteles lakói is részt kellett vegyenek a leventeképzésben, melynek ebben az időszakban domináns részét adta a sportoktatás. A leventeverseny itt bemutatott menetrendjét a további vármegyei és kisebb rendezvények esetén is alkalmazták.

---

⁵³ Idézet: JPM ÚLGYO A.353.75.3. 89–90.

⁵⁴ SZABÓ 1989, 67.

⁵⁵ BEZERÉDY 1987, 230.

⁵⁶ MNL BaML IV.1407.g. Pécs város polgármestere Elnöki ügyosztályának iratai. E-120/1933. A leventeköteles cserkészek témaköréről lásd bővebben: VÁRDAI 2020, 77–89.

⁵⁷ Az 1920. évi népszámlálás... 1923. I, 2–12.

Irodalom:

- ÁRVAI T.* 2013: Honleányok. honvédelmi nevelés és munka a leánylevente-mozgalomban. Századvég 68 (2013) 23–40.
- BEZERÉDY GY.* 1987: Baranya megye testnevelés- és sporttörténete. 1. 1867-1945. Pécs, 1987.
- DANYI P.* 2020: Drágulás 1914 és 1926 között. Ártörténet.hu 2020.11.01. (<https://artortenet.hu/dragulas-1914-es-1926-kozott/> Letöltés dátuma: 2023.02.05.)
- GERGELY F. – KISS GY.* 1976: Horthy leventéi, A leventeintézmény története. Budapest, 1976.
- H. L. DICHTER – R. J. LAKE – M. DYRESON,* 2019: New Dimensions of Sport in Modern Europe: Perspectives from the ‘Long Twentieth Century’. The International Journal of the History of Sport 36 (2019) 123–130. <https://doi.org/10.1080/09523367.2019.1656473>
- KAJÁN I. – VÁRDAI L.* 2022: Online folyóiratok és adatbázisok történészeknek. Történeti Muzeológiai Szemle 20 (2022) 273–274.
- KAPOSI Z.* 2011: Pécs gazdasági helyzete a szerb megszállás idején. Pécsi Szemle (2011) 66–77.
- MÁCSAINÉ IVÁN É.* 2019: “Fogadom, hogy teljesítem leventekötelességeimet, melyekkel Istennek, Hazámnak és honfitársaimnak tartozom!”: Adalékok a leventemozgalom Tolna megyei történetéhez. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve 41 (2019) 479–500.
- MÁCSAINÉ IVÁN É.* 2020: A Szekszárdi Ifjúsági Levente Testedző Egyesület. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve 42 (2020) 335–363.
- SZABÓ J.* 1989: Hétköznapi és ünnepek a leventeintézményekben. Ifjúsági Szemle 3 (1989) 65–76.
- Sz.n. 1923: Az 1920. évi népszámlálás. Első rész. A népesség főbb demográfiai adatai községek, és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1923.
- SZÜTS E.* 1991: Az elmerült sziget. A Baranyai Szerb–Magyar köztársaság. Pécs, 1991.
- TORNAY K.* 1936: A leventeintézmény története. Budapest, 1936.
- VÁRDAI L.* 2020: Leventeképzést végző cserkészcsapatok. A cserkészlevente keret létszáma, kiterjedése és szabályozása a cserkész irattár forrásai alapján. Annona Nova 11 (2020) 77–89.
- VÁRDAI L.* 2022: Egy 80 éves emlékplakett: az 1942-es pécsi gyorslevente versenyről. Pécsi Dénár 248 (2022) 4–5.
- VÁRDAI L.* 2021: A leventeintézmény létrejötte és nevelési célkitűzései. In: *ÁCS-BÍRÓ A. – MAISCH P. – MOLNÁR-KOVÁCS ZS.* (szerk.): Iskola a társadalmi térben és időben IX. Pécs, 2021, 85–91.
- X. PUJADAS – C. SANTACANA,* 2000: Deporte y modernización en el ámbito mediterráneo. Reflexiones para una historia comparada (1870-1925). Cercles 3 (2000) NO. 43–58.
- ZEIDLER M.* 2002: A magyar irredenta kultusz a két világháború között. Budapest, 2002.
- ZUBER F.* 1926: Magyar Sport Almanach 1925. Budapest, 1926.

Képi melléletek:

1. kép:

Bevonulás megkezdése a leventeverseny helyszínére.

A sort elején a dunaszekcsői lovasleventék csoportja. (JPM ÚLGYO FI. 5362.)

2. kép:

Anna hercegnő díjakat ad át a leventeverseny győzteseinek. (JPM ÚLGYO FI. 5253.)

3. kép:

Igaz Béla szentmisét celebrál az első Baranya vármegyei leventeversenyen. (JPM ÚLGYO FI. 5250.)

4. kép:
Leventék létrával és csoportosan bemutatott gyakorlata. (JPM ÚLGYO FI. 5252.)

5. kép:
Népviseletbe öltözött leányok és legények tánca a leventeversenyen (JPM ÚLGYO FI. 5249.)